

(א) סוף מדרש (ב) ע"ז ב: קדושין ע"ב, (ג) תענית ז':, (ד) סנהדרין כ', (ה) ג'ל נבוכדנצר, (ו) תענית ז':, (ז) ג'ל וזמרו לין השביע את הממלכה ואת הגוי וגו', (ח) ג'ל ועדו אמו את נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא יתן וגו', (ט) ג'ל לנ, (ע) ינדבים כח, *

גליון הש"ם

גמ' אדם ולא מלך, ע"י ע"ז דף ג ע"א מדיה כתיב: רש"י ד"ה סבורבלין מלוכשין, ע"י רש"י שבת דף ק"ג ע"ב ד"ה קטן המסורבל: ד"ה אל אוי ע"י סנהדרין דף ק"ב ע"ב וברש"י שם ד"ה אל לשמח, וברש"י הושע טו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מלך רב וי וי נתיקם מה שכתוב בתורה והממלכה שם: (ב) רש"י ד"ה כי עבדים וכו' לפני מלכי פרס: (ג) ד"ה ושמאל אמר פתח פתחא מהכא לא מאסתים: (ד) ד"ה כסע שמלך על תפסת, ע"כ ה"ל פס"י כולם על כסע שמלך ממוז ועד כסע משום נלמס הוכר מהודו עד כסע מחילה ולא זו חף כי קאמר אלל כלה הוכר תפסת ועוה בסופיה דקרא קשול וגרף לפסד דה"ק כי הוא רודה כי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הנסה להסיס וגו' רב זלמן מהכא והממלכה כי ל"ל: [ב] שם אשכח לנס ויהי זימי אשכחוס אמר רב וי ויהי אשכחוס אמר רב כי ל"ל:

מוסף רש"י

וארז, והנסה, אחריה, אחרת (ע"ז ב), ומסורבלין, בעלי כסר לטון עובי וזמון הוא ובעלמא נמי אמרינן שמת קל: קטן מסורבל כשה, המלוכש צבשר כסרבל (קדושין ע"ב) ולטון מלוכש הוא כמו (דמאל ג) כפיטו כסרבלטין: (ע"ז ב), ואין להם מנוחה כדוב, דוב אין לו מנוחה אלל הויך וכל כל ששה (שם) כשהוא קשור הויך וכל ממד סגינמוז (קדושין שם), כך מלך על כל העולם כולו, והכי קאמר קרא כי הוא רודה בכל עניי הנהר מממסכה ועד עוה (סנהדרין ב), *

רבינו חננאל

אחשוורוש אחיו של ראש וכן גילו של ראש, פי אחשוורוש את שוה לראש, על הארץ אשר שבים בה: במדבר לג נה, ויהי כאשר דמיתי לעשות להם אעשה להם: במדבר לג נו, ובגל די דרין בני אנשא חיות כרא ועוה שמאי ירב בידך והשלטן בקלותך אנת הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, חיי שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר אחשוורוש כו, *

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

יא.

תורה אור השלם

1. פי עבדים אנתנו ובעבדותנו לא עובנו אלהינו וטע עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרוחם את בית אלהינו ולהעמיד את תרבייתו ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים.
2. הרכבת אגוש לראשנו באנו באש ובמים ותוציאנו לתורה: תהלים טו יב
3. זכר חסדו ונאמנותו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: תהלים חג ג
4. ארי נהם ודב שוקק משל רשע על עם דל: משלי כח טו
5. עלה אריה מסבבו ומשחית גוים נסע יצא ממקומו לשום ארץ ולשמה ערך תציענה מאין יושבו: ירמיהו ד ז
6. וארי חידה אחר תניקה דמיה לרב ולשטר חר הקמת ותלת עלעון בפמה בין שנה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר שגיא:
7. בעצלתים יפך המוקרה ובשפלות דתים ידלף הבית:
8. ואם מך דוהא מערפך והעמידו לפני הביתן על הערף אתו הביתן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הביתן:
9. המוקרה השם עבים ירכבו המוקר על כנפי רוח: תהלים ק ג
10. שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: תהלים קכ א-ב
11. ברבות עדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם: משלי כט ב
12. ומרדכי יצא מלפני המלך בבלוש מלכות חבלת ויור ועשרת ורב גדולה ותקרוך ברוך וארנגן והעיר שושן יצלה וישמחו:
13. הרצים יצאו ודחפים דבר המלך והתת נתנה בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשחות והעיר שושן נבוכד:
14. כי מי גוי גדול אשר לא אלהים קרבים אליו: דברים ד ז
15. או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באת ובמפותח ובמלקמה ובדי חוקה ובכורע נטויה ובמוראים גדלים בכל אשר עשה להם: ירמיהו יא
16. יהי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש המלך מהדו ועד פוש שבע ועשרים ומאה
17. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר את חוכם ואת חוכם בני ישראל: ירמיהו כו
18. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר את חוכם ואת חוכם בני ישראל: ירמיהו כו
19. ואם לא תורישו את ישיבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולענינים ביצרים ויצרו אחכם על הארץ אשר אתם שבים בה: במדבר לג נה
20. והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה להם: במדבר לג נו
21. ובגל די דרין בני אנשא חיות כרא ועוה שמאי ירב בידך והשלטן בקלותך אנת הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, חיי שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר אחשוורוש כו, *
22. ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו שטנה על ישיבי יהודה וירושלים: עזרא ד ז
23. והשם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואי היום: אסתר א א
24. אלוף ממונו בהצתם על יי: במדבר כט ט
25. ובני אליאב נמואל ונתן ואבירם הוא נתן ואבירם קריאי העדה אשר העז על משה ועל אהרן בעדת קרח
26. ובעת הצר לו ויוסף למעול בין הוא המלך און: דברי הימים ב כח כב
27. אבךם הוא אבךהם: דברי הימים א א כו
28. הוא אהרן ומשה אשר אמר יי להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם: שמות ו כו
29. ודוד הוא הקטן ושלשה הגדלים הלכו אחרי שאול: שמואל א ז יד
30. כי הוא רדה בכל עבר תהיה מתפסח ועד ענה בכל מלכי עבר תהיה וישלם הנהר לו מכל עבריו מסביב: מלכים א ד ד
31. ויחך עמרים את יוכבד ודודו לו לאשה ותלך לו את אהרן ואת משה וישני חיי עמרים שבע ושלישים ומאת שנה: שמות ו כ
32. ויהי אלוףך אם יגוי וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי פי לא ימצאנה: מלכים א י א
33. והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא את צוארו בעל מלך קבל בדרך ובקרב ובדבר אפקד על הגוי ההוא יאם יי עד תמי אתם ביד: ירמיהו כ ח

כי עבדים אנהנו. פסוק הוא בספר עזרא וסיפא וטע עלינו חסד לפני (ב) שרי פרס לתת (ח) עלינו ממהי: **כאש זימי נבוכדנצר**. שהטילנו לתוך הכבשן: **אימתי ראו כל אפסי ארץ אם ישועה אלהינו זימי מרדכי**. שהדבר נגלה לכל האומות * **מסורבלין**. מלוכשין צבשר: **נעשה שוגלו של הקדוש ברוך הוא מך**. כמי שלא היה יכול להושיע: **אדם ולא מלך**. זה המן: **רב מסנה [אמר] מהכא**. פתח פתחא: [הדא דכתיב כו]. מה שכתב צמורה ואין קונה (ט) גור המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מנהן לעבד: **ושמאל אמר (א) מהכא**. פתחא לא מאסתים וגו': **ואם לא סוריכו וגו'**. חף אלו נענשו על שממל שאלו על

יכי עבדים אנהנו ובעבדותנו לא עובנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן (ב) המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ² הרכבת אגוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ³ וכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי

עמלק: **אעשה לכם**. חף אלו כמעט כלו: **אחיו של ראש**. כלומר דומה לו: **זן גילו**. זן מולו. שניהן דעת אחת היה להן: **נקש להחריבו**. יסוד סיסד ורובכל צבית המקדש זימי כורש לפני אשורוש כמו שאמור בספר עזרא (פרק ד): **שטנה**. שגמנה לטשן להס שלא יזנוהו: * **חא**. אוי: **אכרס הוא אכרסה**. פסוק הוא צדכני הימים: **שמלך מעלמו**. שלא היה מורע המלוכה: **כי הוא רודה**. כמי צשלמה: **כסע שמלך על ספסח (י) ועל עוה וכו'**. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הגר כמו מתפסח ועד עוה: **מלכו כניפה**. מתת כל כיפת הרקיע: **הא דאמין**. מהודו ועד כוש: סימן

ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ⁴ ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה ⁵ עלה אריה מסוככו דוב שוקק זה אחשוורוש דכתיב ביה ⁶ וארו חיוה אחרי תניינה דמיה לדוב ⁷ ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלון שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ⁷ בעצלתים ימך המוקרה ובשפלות דים ידלף הבית ⁸ בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שוגאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר ⁸ ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר ⁹ המוקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ¹⁰ שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם * אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא ¹¹ ברבות עדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם זה המן על עם דל ארי נוהם זה מרדכי ואסתר דכתיב ¹² והעיר שושן גדולה וישמחה ובעמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב ¹³ והעיר שושן גדולה רב מתנה אמר מהכא ¹⁴ כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא ¹⁵ או הנסה אלהים וגו' [א] ויהי בימי אחשוורוש אמר רב ויי והי (ב) הדא דכתיב ¹⁷ והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר ¹⁸ לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמועון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא ¹⁹ ואם לא תורישו את יושבי הארץ רבי חייא אמר מהכא ²⁰ והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם [ב] אחשוורוש אמר רב אחיו של ראש וכן גילו של ראש אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר ²¹ אנת הוא רישא די דרבא בן גילו של ראש הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר ²² ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהושרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר ²³ וישם המלך אחשוורוש מס הוא אחשוורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו ²⁴ הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו ²⁵ הוא דתן ואבירם הן ברשען מתחילתן ועד סופן ²⁶ הוא המלך אחו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו ²⁷ אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו ²⁸ הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן ²⁹ דוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה לשבח דלא הוה אהוי איניש דחשיב למלכא כותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דירב וקם מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו כסוף העולם וכוש כסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוה קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא בדבר אתה אומר ³⁰ כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עוה ⁷ רב ושמואל חד אמר תפסח כסוף העולם ועוה כסוף העולם וחד אמר תפסח ועוה כהדי הדדי הוה קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עוה כך מלך על כל העולם כולו שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולכסוף מלך על עשרים ולכסוף מלך על מאה אלא מעתה ³¹ וישני חיי עמרים שבע ושלישים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ¹⁰ ואחשוורוש ונבוכדנצר אחאב דכתיב ³² חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ¹¹ וגו' ואי לא דהוה מלך עלייהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב ³³ והיה הגוי והממלכה אשר לא יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשוורוש הא דאמרן סימן

ש"ש מלכו בכף העולם כולו. והא דלל משיע אלכסנדר' מוקדון משוס דלא איירי הכא אלל צלותם הכמונים להדיא: אמה

מדינה: אסתר א א 17. והשיבך יי מצרים בגניית בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמקרתם שם לא יבייך לעבדים ולשפחות ואין קנה: דברים כח טו 18. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם פי אני יי אלהיהם: ויקרא כו מד 19. ואם לא תורישו את ישיבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולענינים ביצרים ויצרו אחכם על הארץ אשר אתם שבים בה: במדבר לג נה 20. והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה להם: במדבר לג נו 21. ובגל די דרין בני אנשא חיות כרא ועוה שמאי ירב בידך והשלטן בקלותך אנת הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, חיי שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר אחשוורוש כו, *

מדינה: אסתר א א 17. והשיבך יי מצרים בגניית בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמקרתם שם לא יבייך לעבדים ולשפחות ואין קנה: דברים כח טו 18. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם פי אני יי אלהיהם: ויקרא כו מד 19. ואם לא תורישו את ישיבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולענינים ביצרים ויצרו אחכם על הארץ אשר אתם שבים בה: במדבר לג נה 20. והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה להם: במדבר לג נו 21. ובגל די דרין בני אנשא חיות כרא ועוה שמאי ירב בידך והשלטן בקלותך אנת הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, חיי שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר אחשוורוש כו, *

מדינה: אסתר א א 17. והשיבך יי מצרים בגניית בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמקרתם שם לא יבייך לעבדים ולשפחות ואין קנה: דברים כח טו 18. ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם פי אני יי אלהיהם: ויקרא כו מד 19. ואם לא תורישו את ישיבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולענינים ביצרים ויצרו אחכם על הארץ אשר אתם שבים בה: במדבר לג נה 20. והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה להם: במדבר לג נו 21. ובגל די דרין בני אנשא חיות כרא ועוה שמאי ירב בידך והשלטן בקלותך אנת הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, חיי שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר אחשוורוש כו, *